

Sprehodi po knjižnem trgu

Alenka Urh

Eva Markun: Menažerija.

*Ljubljana: Javni sklad Republike Slovenije za
kulturne dejavnosti – Revija Mentor
(Zbirka Prvenke), 2017.*

Kratkoprozna zbirka Eve Markun je na lanskem knjižnem sejmu prejela nagrado za najboljši prvenec leta, že pred tem pa je bila oklicana za najboljšo zbirko kratkih zgodb v okviru festivala Novo mesto short. Avtorica je med platnice ujela zares pestro menažerijo, bogato *zbirko živih tujih, divjih živali za razkazovanje* (kot pove slovarska definicija na začetku knjige), v kateri so na ogled postavljene dinamične interakcije različnih živalskih akterjev s človekom na čelu.

Narava je večkrat žrtev kulture, čeprav se to utegne zdeti nekoliko nenavadno, glede na to, da slednja ne more obstajati brez prve, medtem ko bi se narava brez kulture povsem dobro znašla in bi se najverjetneje še bujnejše razcvetala. Človek je med vsemi živalmi ustvaril najradikalnejšo zarezo med seboj in vsem, kar obstaja – domala vsa njegova stremljenja in prizadevanja so usmerjena k iztrganju iz narave, njenemu počlovečenju, obvladovanju in izkoriščanju, zato je vmesni prostor, ki nastaja, nenehno polje krvavih bojov, tudi povsem nezavednih. Kot ugotavlja pisec spremne besede dr. Aljoša Harlamov, je ravno napetost med naravnim in kulturnim temeljno tematsko ozadje zbirke, pri čemer je pomenljivo tudi to, da avtorica razmerja med obojim zaobrbe in v delovanje živali (zastopnic

naravnega) vdihne skrivni namen, načrt, ki v življenja človeških junakov (zastopnikov kulture) vnaša nekaj zloveščega in neobvladljivega. Groteskni in fantastični vdori v realnost se odvijajo v nezavednem, sanjskem svetu človeških junakov, a še vedno ohranjajo nekaj skrivnostno neizrekljivega, nekaj, kar daje slutiti, da imajo nenavadne interakcije med enimi in drugimi povsem resnične, a neslutene posledice. Tako v prvi zgodbi *Brez milosti* Lidija, noseča mati petih hčera, v sanjah z merjascem iz domačega svinjaka sklene nezavedni pakt, s katerim bi poskrbela za dolgo pričakovanega moškega potomca, ki bi podedoval kmetijo. Sanjska konzumacija prašičjega fetusa in falusa dobi grozljivo zrcalno podobo, ko na koncu merjasec požre njenega splavljenega otroka v zameno za lastno potomstvo, izgubljeno na račun človeške požrešnosti. Ali je bil Lidijin potomec res pravega spola, da bi ustregel željam njenega medlega in pasivnega moža ter vselej na smrt bolne tašče, bralec ne izve, je pa na to spretno namignjeno – ta nedorečenost, odprtost, ki je navzoča tudi sicer in ne le ob izteku zgodb, je zgolj eden od mnogih spretnih pripovednih prijemov avtorice.

Dogajalni prostor zgodb je domača slovenska gruda ali daljna kamboška džungla, vse pa so izpisane z enako prepričljivostjo, pozornostjo do najmanjših nadržbnosti, zaradi katerih prizorišča pred bralcem živo vznikajo, da se celo po najbolj eksotičnih pokrajinah sprehaja, kot bi ga za roko vodil prekaljeni domačin. Pripovedovalska spretnost Eve Markun še posebej izstopa pri treh “kamboških” zgodbah (*Barang* čkut na, *Da o opici sploh ne govorimo* in *Samo bogovi umirajo*), ki so izrisane tako nepotujeno, brez vsakršne distance ali razlaganja elementov “tujosti” – zgodbe stojijo same zase in s popolno samoumevnostjo, tudi kadar prikazujejo nenavadno in neznano. Z nenehnim bojem med človekom in naravo, ki poteka tudi in primarno v njem samem, je še posebej zaznamovana druga med njimi (*Da o opici sploh ne govorimo*). Lakota je ena od neizogibnih nadlog, ki človeka priklepajo v njegovo prvobitno stanje – ne glede na to, kakšne ideale naj je porodil, da bi nanjo pozabil. Še tako goreče žebranje suter težko prežene pajčevine iz praznega želodca budističnega novica enako učinkovito kot ogromni, sočni, rožnati kaktusovi sadeži, ki predstavljajo skušnjava na materialni in simbolni ravni – “dobaviteljica” prepovedanih sadov je namreč prelepa zelenooka deklica, to pa v prenesenem pomenu namiguje na še eno temeljno človeško potrebo, ki je nobeni kulturi doslej ni uspelo zatreti, obljubljenim peklenskim mukam navkljub. A če si človek (v tem primeru budistični novic Vinchet) prisilno ali prostovoljno odrekanje naravnim potrebam še nekako osmisli z debelo plastjo družbeno narojenih

zapovedi in resnic, so ta zahtevna teološka izvajanja opici španska vas – brez kakršnih koli notranjih ovir se brezsravno polasča slastnih sadežev. Na tej točki, ko človeka porazi (lastna) narava, obupani junak ne vidi druge rešitve, kot da opico proglasi za demona, jo strpa v vrečo in z nožem v roki odvleče v gozd ... navsezadnje se je tudi Vzvišeni “bojeval z demoni”, se zgodba izteče v ironično zašpiljen konec. Kot pri večini drugih zgodb je bralec tudi tu zgolj nežno potisnjen v smer nekega zaključka, ki pa ni nujno edini možni.

Na tematskem ozadju dialektike med naravo in kulturo se razvijajo konkretnejše teme, na primer nerazumno izkoriščanje naravnih virov, problematična delitev vlog med spoloma v sodobnem času ali položaj ženske in njene materinske funkcije – nosečnost je tematizirana v treh zgodbah (*Brez milosti*, *Rojenje*, *Zapletanje*), med katerimi vsaka izpostavi določen moment v tem obdobju življenja ženske. Fantastični elementi so v teh zgodbah najizrazitejši, temačno vzdušje je poudarjeno z grozljivimi motivi “uzurpiranja” in “poseljavanja” človeškega telesa z živalskim – to je v *Rojenju*, zgodbi, ki je leta 2016 zmagala na natečaju mlade literature Urška in je bila povod za izid pričujoče zbirke, še posebej očitno. Kljub temu da so prizori sanjski, imajo lahko povsem realne in otipljive posledice (kam je recimo izginila tretja svinja iz zgodbe *Brez milosti*, ki jo je v protagonistkinih sanjah žrtvoval merjasec, da bi ji zagotovil sina?). Kot ugotavlja pisec spremne besede, so moški liki predvsem v teh zgodbah pretežno pasivni, nerazumevajoči in pokroviteljski, kot bi celoten proces vključno z rojstvom ne bil nič drugega kot preprost postopek mikropropagacije, ki bi se ga dalo z brezbriznostjo in ignoranco iztrgati iz območja narave ter na silo usidrati v naročje kulture.

Če pogledamo natančneje, je zbirka izjemno usklajena in simetrična: imamo tri “kamboške” zgodbe, tri zgodbe, ki tematizirajo nosečnost in se odvijajo v našem domačem okolju, potem pa ostaneta še dve, ki izstopata po tematski in notranje-formalni ravni: *Lažnivec* ter *Starec in drevo* sta namreč zgodbi, v katerih stapljanje realnosti z groteskno fantastiko za razliko od drugih povsem umanjka.

Jezik Eve Markun je izredno bogat, a ne pretiran, neverjetna pripovedna vitalnost pa je poudarjena z za določen milje značilnim besednjakom in imaginarijem. Izjemna spretnost, kako povedati nekaj po ovinku, a brez nepotrebne ovinkarjenja, je ena prevladujočih značilnosti avtoričine pisave. Tako na primer en sam stavek mojstrsko povzame vso “tujost” junaka Stiva v zgodbi *Barang* čkut na (“Nekaj dni po poroki so že vsi pozabili, da je bil sploh kdaj bel, ker je bil prekrit s tako trdovratnim slojem

rdečega prahu, da so ga od okoliških kmetov ločevali samo rdečkasti lasje, oči, modre kot pobarvana šolska vrata, in to, da se je vsak dan z glavo zaletel v podboj.”). Pri tem je poudarek na *njegovi* drugačnosti med kmerskimi domačini, se pravi na drugačnosti zahodnjaka in ne drugačnosti *od* ali *za* zahodnjaka. Avtorici se filozofska podlaga še kako pozna, a morebitne doktrine v svoje pripovedi vnaša tako organsko, decentno in nevsiljivo, da bralec pogosto še sam ne ve, kaj ga je pravzaprav pahnilo v globlje premisleke o nakazanih temah. Intertekstualnost je v zgodbah vselej zakrita, povzeta v preprostih mislih, kot sta “univerzalna temeljna potreba po svinjini”, “bilo je zelo *panglossovsko* vse skupaj” ali “to ni pipa, to je pipa”, predvsem pa se odvija na ravni simbolike in metaforičnega bogastva. Tudi karakterizacija likov je prepričljiva in izkazuje poseben posluš za najrazličnejše odtenke človeškega. Po notranjih platnicah in na naslovnih straneh vsake od osmih zgodb rojijo mravlje, nedvomno pobegle iz omenjenega *Rojenja*, in tudi na vizualni ravni poudarjajo idejno plat zbirke, ki je nedvomno eno zanimivejših kratkoproznih del zadnjih let in hkrati eden najsuverenejših vstopov pripadnice generacije mlajših piscev na slovensko literarno prizorišče.